

□ ১৯৪৯ চনৰ পৰা ১৯৫৪ চনলৈ চীনৰ বৈদেশিক নীতি (Foreign Policy of China from 1949 to 1954) :

১৯৪৯ চনৰ ছেপ্টম্বৰত চীনে নিজৰ বৈদেশিক নীতি নির্ধারণ কৰে। এই নীতিৰ মূল কথা আছিল—

- (i) চীনৰ স্বাধীনতা, অখণ্ডতা আৰু সাৰ্বভৌমত্বৰ বক্ষণাবেক্ষণ দিয়া।
- (ii) বিশ্বৰ সকলো দেশৰ লোকৰ মাজত বন্ধুত্বপূৰ্ণ সহযোগিতাৰ জৰিয়তে বিশ্ব শান্তি স্থাপন।
- (iii) সমতা আৰু লাভালাভৰ ভিত্তিত বিদেশী বাট্ৰৰ লগত বাণিজ্যিক সম্পর্ক স্থাপন।
- (iv) প্ৰবাসী চীনাসকলৰ অধিকাৰক বক্ষণাবেক্ষণ দিয়া।
- (v) চীনত থকা বিদেশী শৰণাগতসকলক আশ্রয় দান।
- (vi) পশ্চিমীয়া সাম্রাজ্যবাদৰ বিকল্পাচৰণ কৰা। আৰু
- (vii) ছেভিয়েট বাছিয়াৰ সহযোগত আফ্ৰিকা আৰু এছিয়াৰ দেশসমূহত সমাজবাদৰ বিকাশ।

চীনত প্ৰজাতন্ত্ৰ প্রতিষ্ঠাৰ পাছত কমিউনিষ্ট প্ৰশাসনে যি বৈদেশিক নীতি নির্ধারণ কৰিছিল সেই নীতিত চীনৰ লোকসকলৰ জাতীয়তাবাদী মনোভাৱ আৰু মাও-চে-টুঙ্গৰ বৈপ্লাবিক আদৰ্শৰ সংমিশ্ৰণ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এই নীতিৰ মূল লক্ষ্য আছিল সাম্রাজ্যবাদী শক্তিসমূহক চীনৰ মূল ভূখণ্ডৰ পৰা আঁতৰাই নিজৰ জাতীয় সন্তা আৰু অক্ষুণ্ণতাৰ বক্ষণাবেক্ষণ দিয়া। সাম্রাজ্যবাদৰ বিকল্পে চীনে অৱলম্বন কৰা এই নীতিৰ ফলত ছেভিয়েট বাছিয়া আৰু অন্যান্য এছিয়াৰ দেশসমূহে চীনৰ প্ৰতি সহানুভূতি প্ৰকাশ কৰাৰ লগতে চীনৰ ওচৰ চাপি আহিছিল। প্ৰজাতান্ত্ৰিক তথা সমাজবাদী ভাবধাৰাৰ বিকাশৰ দ্বাৰা চীনে নিজৰ উদ্যোগত সফলতাৰে আওৰাব পাৰিছিল।

□ ১৯৫৪ চনৰ পাচৰ উদাৰ নীতি (Liberal Policy after 1954) :

১৯৫৪ চনৰ পাচত বৈদেশিক নীতিৰ ক্ষেত্ৰত চীনে যথেষ্ট উদাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছিল। ১৯৫৫ চনৰ বান্দাং সমিলনত (Bandung Conference) চীনে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। এইছোৱা সময়ত চীনে আফ্ৰিকা আৰু এছিয়াৰ বিভিন্ন দেশৰ লগত বন্ধুত্বপূৰ্ণ সম্পর্ক গঢ়ি তুলিছিল। এই দেশসমূহৰ লগত সহযোগিতা

বৃদ্ধির বাবে চীনে নির্বাচন করা প্রধান ক্ষেত্রসমূহ আছিল—

- (i) বাণিজ্যিক ক্ষেত্র,
- (ii) শিক্ষার ক্ষেত্র আৰু
- (iii) সাংস্কৃতিক বিনিময়।

□ ১৯৫৯ চনৰ আক্ৰমণাত্মক নীতি (Aggressive Policy in 1959) :

১৯৫৯ চনত চীনে বৈদেশিক নীতিৰ ক্ষেত্ৰত আক্ৰমণাত্মক নীতি গ্ৰহণ কৰা দেখা গৈছিল। এই নীতিৰ বশৰতী হৈ চীনে তিব্বত দখল কৰিছিল। ১৯৬২ চনত চীনে ভাৰত আক্ৰমণ কৰিছিল। চীনে আনকি ছোভিয়েট বাছিয়াৰ লগতে শক্রতা আৰম্ভ কৰিছিল। চীনে ছোভিয়েটৰ নেতাসকলক কঠোৰ সমালোচনা কৰাৰ লগতে আফ্ৰিকাৰ দেশসমূহ ছোভিয়েট বাছিয়াৰ প্ৰভাৱ বৃদ্ধিৰ বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ইয়াৰ বিপৰীতে এই বাট্টসমূহত চীনে নিজৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰত অধিক মনোযোগ দিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।

□ সন্তুষ্টিৰ দশকৰ মিলা-প্ৰীতি নীতি (Conciliatory Policy in Seventies) :

সন্তুষ্টিৰ দশকত চীনৰ বৈদেশিক নীতিৰ ক্ষেত্ৰত কিছু পৰিৱৰ্তন অহা পৰিলক্ষিত হৈছিল। এইছোৱা সময়ত চীনে আফ্ৰিকা আৰু এছিয়াৰ দেশসমূহৰ লগতে বাজনৈতিক মতাদৰ্শৰ পাৰ্থক্য থাকিলেও বৃহৎ শক্তিসমূহৰ লগত সু-সম্পৰ্ক গঢ়ি তোলাৰ বাবে আগ্ৰহী হৈ উঠিছিল। আমেৰিকাই দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰ দেশসমূহত স্থিতাৰস্থা বাহাল বথাৰ উদ্দেশ্যে চীনৰ লগত বন্ধুত্বপূৰ্ণ সম্পৰ্ক গঢ়িবৰ বাবে আগুৱাই আহিছিল। আমেৰিকাৰ প্ৰচেষ্টাত চীন বাট্টসংঘত চামিল হোৱাত সক্ষম হৈছিল। ১৯৬২ চনত চীনে ভাৰত আক্ৰমণৰ পাছত দুয়োখন দেশৰ মাজৰ সম্পৰ্কৰ অৱনতি ঘটিছিল। কিন্তু সন্তুষ্টিৰ দশকৰ পৰা এই দুয়ো দেশৰ মাজত পুনৰ বন্ধুত্বপূৰ্ণ সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠিছিল। ভাৰতৰ লগত দ্বিপাক্ষিক বৈঠকৰ জৰিয়তে দুয়ো দেশৰ মাজৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ কৰাৰ বাবে চীনে মতপোৰণ কৰিছিল। কোবিয়াৰ যুদ্ধৰ পাছত এছিয়াৰ কমিউনিস্টবিবোধী দেশসমূহেও চীনৰ প্রতি সন্তুষ্টিৰ প্ৰকাশ কৰিছিল। লাহে লাহে ছোভিয়েট বাছিয়াৰ সলনি চীনে এছিয়াৰ দেশসমূহৰ নেতৃত্ব বহন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এইছোৱা সময়ৰ পৰা চীনে পঞ্চশীল নীতি গ্ৰহণ কৰিছিল। এই পঞ্চশীল নীতিৰ মূলমন্ত্ৰ আছিল—

(ক) কোনো দেশের অঙ্গুঘাতা আৰু সার্বভৌমত্বের প্রতি পারস্পরিক সম্মতি,
 (খ) অন্তর্গত সহযোগিতা এবং প্রযোজনীয় কাজের প্রয়োজনীয়তা আৰু পৰিপৰার সম্মতি,
 (গ) আভাস্তুরীণ বিষয়ে অহস্তক্ষেপ,
 (ঘ) সমতা আৰু
 (ঙ) শাস্তিপূর্ণ সহাবস্থান।

আশীৰ দশকত চীনে বাছিয়াৰ লগতো বাণিজ্যিক, সাংস্কৃতিক আৰু অন্যান্য দিশত সহযোগিতা বৃদ্ধিৰ বাবে বহুতো চুক্তি স্বাক্ষৰিত কৰিছিল। পশ্চিমীয়া দেশসমূহৰ লগত সহযোগিতা বৃদ্ধিৰ দ্বাৰা চীনে এক উদাহৰণ নীতিব পৰিচয় দিছিল। বিশ্বৰ কেইখনমান উল্লেখযোগ্য বাট্টৰ লগত ১৯৪৯ চনৰ পাছত চীনৰ সম্পৰ্কৰ বিষয়ে তলত আলোচনা কৰা হৈল—

(I) ছোভিয়েট বাছিয়াৰ লগত সম্পৰ্ক (Sino-Soviet Relations) :

মাও-চে-চেউৰ নেতৃত্বত চীনত কমিউনিষ্ট শাসন প্রতিষ্ঠা হোৱাৰ পাছত পৰা চীন আৰু ছোভিয়েট বাছিয়াৰ মাজৰ সম্পৰ্ক ভাল হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে। ১৯৫০ চনত দুয়োখন দেশৰ মাজত বন্ধুত্বপূৰ্ণ আৰু পারস্পৰিক সহযোগিতাৰ (Treaty of Friendship and Alliance and Mutual Aid) চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়। এই চুক্তিৰ দ্বাৰা দুয়োখন বাট্টৈ অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত পৰস্পৰ সহযোগিতাৰ কথা ঘোষণা কৰাৰ লগতে বৈদেশিক আক্ৰমণৰ সময়ত পৰস্পৰে পৰস্পৰক সহায় কৰাৰ বাবে প্ৰতিশ্ৰুতিবদ্ধ হয়। ইয়াৰ পাছতে ছোভিয়েট বাছিয়াই চীনক চীনৰ পূব বেলৱে (Chinere Eastern Railway) আৰু পৰ্ট অৰ্থৰ বন্দৰ এৰি দিয়ে। ছোভিয়েট বাছিয়াই চীনক আৰ্থিক সাহায্য প্ৰদানৰ লগতে সামৰিক বাহিনীৰ পুনৰ্গঠনত সহায় কৰিবৰ বাবে উপযুক্ত আৰু অভিজ্ঞ উপদেষ্টা পঠায়। চীনৰ বিভিন্ন দিশত সহায় কৰিবৰ বাবে বাছিয়াই চীনলৈ কেইবাহেজোৰ অভিজ্ঞ আৰু পাৰদৰ্শী লোকক প্ৰেৰণ কৰে। এইসকল লোকৰ প্ৰচেষ্টাত চীনৰ আৰ্থ-সামাজিক-অৰ্থনৈতিক আদি সকলো দিশতে বিকাশ হয়।

কিন্তু পদ্ধতিৰ দশকৰ শেষৰফললৈ পৰা চীন আৰু ছোভিয়েটৰ সম্পৰ্কত কিছু ফাট মেলা দেখা যায়। প্ৰধানকে কমিউনিষ্ট আন্দোলনৰ নেতৃত্বক লৈ এই ব্যৱধানৰ সৃষ্টি হৈছিল। কেইবাহেজুৰ ধৰি চলা এই অগোমিত প্ৰতিযোগিতাৰ অগুত চীনে দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰ দেশসমূহৰ নেতৃত্ব দিবলৈ সংক্ৰম হয়। সেইখনি সময়ত ছোভিয়েট বাছিয়াই কেবল ভিয়েটনাম আৰু কম্বোডিয়াতহে নিজৰ হিতি সবল কৰি বাখিবলৈ সংক্ৰম হৈছিল। চীন আৰু ছোভিয়েটৰ মাজৰ এই ব্যৱধানৰ প্ৰধান কাৰণ আছিল—

(i) ১৯৬২ চনত চীনে ভাৰত আক্ৰমণ কৰাত বাছিয়াই সমৰ্থন দিয়া নাছিল। ১৯৬৩ চনত বাছিয়াই আমেৰিকা আৰু ইংলেণ্ডৰ লগত নিউক্লিয়েৰ টেষ্ট বেন ত্ৰিতি স্বাক্ষৰ কৰিছিল।

(ii) ১৯৬৬ চনৰ পৰা ১৯৬৯ চনলৈ চীনত যি সাংস্কৃতিক বিপ্ৰ হৈছিল সেই বিপ্ৰৰ চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজৰ ব্যৱধান বঢ়াই তুলিছিল। ১৯৬৯ চনত চীন-ছোভিয়েট সীমান্তত থকা প্ৰতিবক্ষা বাহিনীৰ লোকসকলৰ মাজত মুগ্ধামুখি সংৰ্ঘ্য আৰম্ভ হৈছিল।

(iii) ১৯৭০ চনৰ পৰা আমেৰিকাৰ লগত চীনৰ সম্পৰ্ক অতি নিবড় হৈ উঠিছিল। ইয়াৰ বিপৰীতে চীন বাছিয়াৰ প্রতি বিদেৰী হৈ পৰিবিছিল।

(iv) কম্পোচিয়াৰ সীমান্তত ভিয়েটনামী সৈন্য প্ৰৱেশত বাছিয়াই সমৰ্থন কৰাৰ ফলত চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজৰ ব্যৱধান বাঢ়ি আহিছিল।

(v) ১৯৭৯ চনত বাছিয়াই আফগানিস্তানলৈ সৈন্য প্ৰেৰণ কৰা কাৰ্যক চীনে তীব্ৰ ভাষাৰে সমালোচনা কৰিছিল।

আশীৰ দশকৰ আৰম্ভণীৰ পৰা চীন আৰু ছোভিয়েট দুয়োখন দেশৰ মাজৰ সম্পৰ্ক উন্নত কৰিবলৈ চেষ্টা চলোৱা দেখা গৈছিল। এই বিষয়ে কাৰ্যকৰী ব্যৱহাৰ ল'বৰ বাবে মঞ্জো আৰু বেইজিঙ্গত কেইবালানিও আলোচনা অনুষ্ঠিত হৈছিল। দুয়োখন দেশৰ মাজত অৰ্থনৈতিক, কাৰিকৰী আৰু বৈজ্ঞানিক সহযোগিতা বৃদ্ধিৰ বাবে ১৯৮৪ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত চুক্তি স্বাক্ষৰিত কৰা হৈছিল। দুয়োখন দেশৰ অৰ্থনৈতিক, বৈজ্ঞানিক আৰু কাৰিকৰী উন্নয়নৰ ওপৰত চৰু বাখিবৰ বাবে যুটোয়াভাৰে পৰ্যবেক্ষণ কমিটী গঠন কৰা হৈছিল। অৱশ্যে দুয়োখন দেশৰ মাজত সৌহার্দ্যপূৰ্ণ সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠিলৈও চীনৰ সীমান্তত পৰা বাছিয়াৰ সৈন্য অপসাৰণ, আফগানিস্তানৰ পৰা বাছিয়াৰ সৈন্য অপসাৰণ, বাছিয়াৰ ভিয়েটনামক সমৰ্থন আদি কথাক লৈ চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজত বছক্ষেত্ৰত কিছু ব্যৱধান থাকি গৈছিল।

চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজৰ সম্পৰ্ক উন্নত কৰিবৰ বাবে এই দুয়োখন দেশৰ মাজত স্বাক্ষৰিত হোৱা কেইখনমান উল্লেখযোগ্য চুক্তি আছিল—

(i) ১৯৮৬ চনৰ জানুৱাৰী মাহত চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজত বাণিজ্যিক চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়।

(ii) ১৯৮৬ চনৰ ২১ মাৰ্চত অভিযন্তা আৰু কাৰিকৰী লোকৰ বিনিময়ৰ বাবে দুয়োখন মাজত চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়।

(iii) ১৯৮৬ চনৰ মে' মাহত দুয়ো দেশে বৈজ্ঞানিক, সাংস্কৃতিক, সাংস্কৃতিক স্থানীয় আৰু
খেল-ধেমালিব ক্ষেত্ৰত বুজাপৰা চুক্তি স্বাক্ষৰিত কৰে।

(iv) ১৯৮৬ চনৰ জুলাই মাহত বাছিয়াই আফগানিস্থানৰ পৰা ছহেজাৰ সৈন্য
আৰ্তবাই অনাৰ লগতে মঙ্গোলিয়াৰ পৰাও ছেভিয়েট সৈন্য অপসাৰিত কৰে।

(v) ১৯৮৬ চনৰ ছেটেম্বৰত দুয়ো দেশে পৰম্পৰা সহযোগিতাৰ বাবে চুক্তি
স্বাক্ষৰিত কৰে। এই চুক্তিৰ দ্বাৰা বিছু বছৰৰ অন্তত চাংঘাইত ছেভিয়েট কনচুল
জেনেৰেল নিয়োগ কৰিবৰ বাবে অনুমতি প্ৰদান কৰা হয়।

(vi) ১৯৮৭ চনৰ আগষ্টত দুয়ো দেশৰ মাজত থকা সীমা বিবাদৰ অন্ত
পেলাৰৈ চেষ্টা চলোৱা হৈছিল।

(vii) ১৯৮৮ চনৰ জনুৱাৰীত চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজত বিভিন্ন সমস্যাৰ
আলোচনাৰ বাবে এক সন্মিলন পতাৰ প্ৰস্তাৱ বাছিয়াই আগবঢ়াইছিল।

(viii) ১৯৮৮ চনৰ অক্টোবৰত চীনে বাছিয়াৰ লগত সীমা বিবাদৰ সম্পূৰ্ণকৰণে
অন্ত পেলাৰ বাবে এক সহমতত উপস্থিতি হৈছিল।

(ix) বেইজিং সন্মিলনৰ পাছৰ পৰা চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজত থকা বিভিন্ন
বিবাদৰ শাস্তিপূৰ্ণ উপায়ৰে মীমাংসা হোৱাৰ পাছত দুয়ো দেশৰ মাজত বন্ধুত্বপূৰ্ণ
সম্পর্ক সুয়ী হোৱা পৰিস্কৃত হৈছে।

(II) আমেৰিকাৰ লগত চীনৰ সম্পৰ্ক (Sino-US Relations) :

বিশ্বযুদ্ধৰ পাছত আমেৰিকা আৰু চীনৰ কমিউনিষ্টসংকলনৰ সম্পৰ্ক ক্রমে
বেয়াৰকালে চাল যাইছিল। আমেৰিকাই চীনৰ নেচেনেলিষ্ট লিডাৰ চিয়াং কাহি-শেকক
সমৰ্থন কৰিছিল। সেয়েহে প্ৰথমৰ পৰাই চীনৰ কমিউনিষ্টসংকলনৰ লগত আমেৰিকাই
বিৰোধিতা কৰি আহিছিল। ১৯৪৯ চনত প্ৰতিষ্ঠিত চীনৰ প্ৰজাতন্ত্ৰক আমেৰিকাই স্থীকৃতি
দিয়া নাইছিল। তদুপৰি চীনৰ এই প্ৰজাতন্ত্ৰ অতি অস্থায়ী প্ৰশাসন বুলি অভিহিত কৰাৰ
লগতে শীঘ্ৰেই টাইবানত থিতাপি লোৱা নেচেনেলিষ্টসকলে চীনত সুয়ী প্ৰশাসনৰ
দায়িত্বাৰ ল'ব'হি বুলি আমেৰিকাৰ শীৰ্ষস্থানীয় সেতুবন্দই কৈ আছিল। বিশ্বৰ অন্যান্য
দেশৰ পৰা প্ৰজাতন্ত্ৰিক চীনত আৰ্তবাই বাখিবৰ বাবে আমেৰিকাই পাকিস্তানৰ পৰা
ভাপানলৈকে এক সামৰিক বেল্টীৰ সৃষ্টি কৰিছিল। চীনক বাণিজ্যসংঘৰ স্থায়ী সদস্য পদ
লাভৰ প্ৰস্তাৱৰ ক্ষেত্ৰতে আমেৰিকাই বিৰোধিতা কৰিছিল। কোৰিয়াৰ যুদ্ধত চীনৰ
অংশগ্ৰহণে চীন আৰু আমেৰিকাৰ মাজত সম্পৰ্ক অধিক বেয়া কৰি তুলিছিল।

১৯৬৬ চনৰ পৰা ১৯৬৯ চনলৈ চীনত হোৱা সাংস্কৃতিক বিপ্ৰবৰ ফলত চীন
আৰু আমেৰিকাৰ মাজত সম্পৰ্ক পুনৰ ভাল হ'বলৈ আবস্তু কৰিছিল। ১৯৭২ চনৰ

চীন, কোৰিয়াৰ যুদ্ধ, ডিয়েটাম

ফেব্ৰুৱাৰীত প্ৰেছিডেণ্ট নিক্সনে বেইজিঙ্গত আহি উপস্থিতি হোৱাৰ পাছত দুয়ো দেশৰ
মাজত সম্পৰ্ক ভাল হ'বলৈ ধৰে। ইমানদিনে চীনে বাণিজ্যসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিবহন স্থায়ী
সদস্য পদ লাভৰ বাবে যি দাবী জনাই আহিছিল আমেৰিকাই তাত সমৰ্থন দিয়ে।
১৯৭৯ চনৰ ১ জানুৱাৰীত আমেৰিকাই চীনক আনুষ্ঠানিকভাৱে স্বীকৃতি দিয়ে। ১৯৭৯
চনৰ ১ মাৰ্চত দুয়োখন দেশেই বাণিজ্য বিনিয়োগ কৰে।

টাইবানক লৈ পুনৰ চীন আৰু আমেৰিকাৰ মাজত সম্পৰ্ক বেয়াৰকালে চাল
খায়। আমেৰিকাই টাইবানৰ বিমানসেৱা উন্নয়নৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়োৱাৰ ফলত চীন পুনৰ
আমেৰিকাৰ ওপৰত সন্দেহবৰ্দী হৈ উঠে। টাইবানে আমেৰিকাত লাভ কৰা বিভিন্ন
সুবিধাক কেন্দ্ৰ কৰি চীনৰ সন্দেহ অধিক ঘনীভূত হয়।

কিন্তু বিশ্ব শাস্তি আৰু প্ৰতিবক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত চীনৰ লগতে সহযোগিতাপূৰ্ণ সম্পৰ্ক
ৰক্ষা কৰি চলা উচিত বুলি আমেৰিকাৰ শীৰ্ষস্থানীয় সেতুবন্দই অৱশেষত উপলক্ষি
কৰে। ১৯৮২ চনৰ আগষ্ট মাহত আমেৰিকাই টাইবানলৈ অস্ত্ৰ সৰবৰাহ ক্ৰমাবলয়ে
কমাই অনা হ'ব বুলি যোৰণ কৰে। ১৯৮৩ চনত বয়নশিল্পৰ বিভিন্ন বিষয়ক লৈ
আমেৰিকা আৰু চীনৰ মাজত এখন চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়। এইচেৱাৰ সময়ৰ পৰা চীন
আৰু আমেৰিকাৰ মাজত অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ ওপৰত বিভিন্ন আলোচনা হয়। ১৯৮৪
চনৰ এপ্ৰিল-মে' মাহত আমেৰিকাৰ বাণিজ্য পৰাই বোনাস্ট বেগনেনে চৈধ্যদিনীয়া ভ্ৰমণ
কাৰ্যসূচী লৈ চীন ভ্ৰমণ কৰে। এই ভ্ৰমণৰ ফলত দুয়োখন দেশৰ মাজত অৰ্থনৈতিক,
বৈজ্ঞানিক আৰু সামৰিক ক্ষেত্ৰত কেইবাখনো সহযোগিতাৰ চুক্তি স্বাক্ষৰিত হয়।

১৯৮৮-৮৯ চনত চীন আৰু বাছিয়াৰ মাজত সু-সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠাৰ ফলত চীন
আমেৰিকাৰ সম্পৰ্কত ইয়াৰ প্ৰভাৱ পৰিব বুলি ধাৰণা কৰা হৈছিল। কিন্তু ১৯৮৮ চনৰ
ফেব্ৰুৱাৰীত আমেৰিকাৰ বাণিজ্য পৰাই ভজ্জিৎ ভুঁশ বেইজিং ভ্ৰমণ কৰাৰ পাছত এই সন্দেহ
দূৰ হয়। ১৯৯০ চনত চীনৰ বৈদেশিক মন্ত্ৰীয়ে আমেৰিকাৰ ভ্ৰমণ কৰে। ইয়াৰ ফলত
দুয়ো দেশৰ মাজত বন্ধুত্বপূৰ্ণ তথা সহযোগিতাৰ সম্পৰ্ক অধিক সুদৃঢ় হয়।

(III) জাপানৰ লগত চীনৰ সম্পৰ্ক (Sino-Japanese War) :

চীন আৰু জাপানৰ মাজত পূৰ্বে পৰা চলি অহা শক্তাপূৰ্ণ সম্পৰ্ক চীনত
কমিউনিষ্ট শাসনৰ প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ পাছত একেই আছিল। জাপানৰ পশ্চিমীয়া শক্তিসমূহৰ
লগতে বিশেষকৈ আমেৰিকাৰ লগত বন্ধুত্বপূৰ্ণ সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠিছিল। সেয়েহে ভবিষ্যতে
জাপানৰ কোনো ভাবুকিৰ মুখামুখি হ'ব পৰাকৈ চীনে বাছিয়াৰ লগত মিত্ৰতাপূৰ্ণ চুক্তি
স্বাক্ষৰ কৰিছিল। আমেৰিকাই চীনত কমিউনিষ্ট শাসনৰ বিবোধিতা কৰাৰ লগতে মাও-

চে-টুঙ্গের কমিউনিস্ট প্রশাসনক স্বীকৃতি দিয়া নাইল। ইয়ার বিপরীতে আমেরিকাই চীনের নেচনেলিস্টসকলের প্রতি সমর্থন আগবঢ়াইছিল। এনে পরিস্থিতিত চীনে জাপানক এক নিরপেক্ষ নীতি মানি চলিবলৈ আহ্বান জনাইছিল। আমেরিকার সাম্রাজ্যবাদী মনোভাবের পরা ভরিয়াতে দক্ষিণ-পূর্ব এছিয়ার দেশসমূহত হ'ব পরা ক্ষতির বিময়ে চীনে জাপানক অবগত করাইছিল। নাহে লাহে জাপানে আমেরিকার কবলের পরা নিজেকে মুক্ত করিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

১৯৫৮ চনের পরা চীন আৰু জাপানৰ মাজত বদ্ধুতপূর্ণ সম্পর্ক গঢ়ি উঠিছিল। এই সম্পর্ক আছিল প্রধানকৈ বাণিজ্যিক সম্পর্ক। চীনে জাপানৰ লগত বাণিজ্যিক আদান-প্রদান কৰাৰ লগতে দুয়ো দেশৰ মাজত সাংস্কৃতিক প্রতিনিধিৰ দল আদান-প্রদানৰ দ্বাৰা ভাল সম্পর্ক গঢ়ি উঠিছিল। ১৯৭২ চনে ছেপ্টেম্বৰত জাপানৰ প্রধানমন্ত্ৰী টানাকাই (Tanaka) পিৰিং ভ্ৰম কৰি চীনৰ লগত কৃটনেতৰিক সম্পর্ক গঢ়ি তুলিছিল। তদুপৰি টাইবানক দিয়া স্বীকৃতিও জাপানে উঠাই লৈছিল। চীনে জাপানৰ লগত কৃটনেতৰিক সম্পর্ক স্থাপনত আগ্রহী হোৱাৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য কাৰণ আছিল—

- (i) ছেভিয়েটে ইউনিয়নক বাধা দিবৰ বাবে চীনৰ উচ্চিচনি।
  - (ii) চীনৰ পৰা আমেরিকার সৈন্য অপসাৰণ।
  - (iii) ছাইবেবিয়া অঞ্চলৰ তেল আৰু প্ৰাকৃতিক গেছৰ উন্নয়নৰ কাৰণে বাছিয়াই জাপানৰ লগত কৰা সহযোগিতা ইত্যাদি।
- আনহাতে জাপানে চীনৰ লগত বদ্ধুত স্থাপনৰ বাবে আগ্রহী হোৱাৰ প্রধান কাৰণ আছিল—
- (i) চীনৰ বৃহৎ জনসংখ্যাৰ বাবে জাপানে এক বজাৰ গঢ়ি তুলিব পাৰিব।
  - (ii) আমেরিকাৰ কবলৰ পৰা মুক্ত হোৱাৰ পাছত চুবুবীয়া দেশ চীনৰ লগত সম্পর্ক স্থাপন জাপানৰ বাবে অধিক ফলপ্ৰসূ হ'ব।
  - (iii) চীনৰ বিশাল প্ৰাকৃতিক সম্পদবাজি।

১৯৮৫ চনেৰ পৰা ১৯৭৯ চনেৰ ভিতৰত চীন আৰু জাপানৰ মাজত কেইবাখনো বাণিজ্যিক চূক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছিল। চীনে অথনীতি আধুনিকীকৰণৰ ক্ষেত্ৰতো জাপানে বিশেষ আগভাগ লোৱা পৰিস্থিতি হৈছিল। ১৯৭৮ চনত চীনে জাপানৰ লগত শাস্তি আৰু বদ্ধুতৰ চূক্তি (Treaty of Peace and Friendship) স্বাক্ষৰিত কৰিছিল।

১৯৭৭ চনত জাপানৰ প্রধানমন্ত্ৰী নাকাচ'নে (Nakasone) এখন চীন-জাপান বদ্ধুতপূর্ণ কমিটী (Sino-Japanese Friendship Committee) গঠন কৰিছিল। এই কমিটীৰ প্রধান নীতি আছিল—

- (i) চীনৰ লগত জাপানৰ সম্পর্কৰ অগ্ৰগতি।
- (ii) শাস্তি আৰু বদ্ধুত।
- (iii) সমতা আৰু পাৰস্পৰিক লাভান্ত।
- (iv) দীৰ্ঘম্যাদী স্থায়িত্ব তথা দৃঢ়তা আৰু পাৰস্পৰিক বিশ্বাস।

১৯৮৫ চনেৰ শেষৰ পৰা চীন আৰু জাপানৰ সম্পর্কত কিছু ব্যৱধান আহি পৰা পৰিবৰ্ক্ষিত হৈছিল। জাপানৰ প্রধানমন্ত্ৰীয়ে দিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ স্মৃতিসৌধ যুচুকুনি সৌধ (Yusukuni Shrine) ভ্ৰম কৰাক লৈ এই ব্যৱধানৰ সৃষ্টি হৈছিল। ১৯৮৫ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ-অক্টোবৰৰ মাহত দিতীয় বিশ্বযুদ্ধ অন্ত হোৱাৰ চলিছ বছৰীয়া বাৰ্ষিকী আৰুষ্ট হৈছিল। সেই সময়তে চীনৰ ছাত্রসকলে জাপানবিবোৰ্দী কাৰ্যসূচী আৰুষ্ট কৰিছিল। ইয়াৰ ফলত জাপানৰ প্রধানমন্ত্ৰীয়ে দিতীয়বাৰ স্মৃতিসৌধ ভ্ৰমণৰ পৰিকল্পনা ত্যাগ কৰিছিল। ১৯৮৫ চনৰে অক্টোবৰৰ মাহত জাপানৰ বৈদেশিক মন্ত্ৰীজনে চীন ভ্ৰমণ কৰি চীনৰ সকলো সদেহ আৰ্তৰোৱাৰ চেষ্টা চলাইছিল। চীনৰ অধিবেক্তিক, বাজনৈতিক আদি সংস্কাৰৰ ক্ষেত্ৰত জাপানে সহায়ৰ হাত আগবঢ়াইছিল। ১৯৮৬ চনত আমেরিকাৰ হেঁচাত পৰি জাপানে সামৰিক বাজেট বৃদ্ধি কৰাব ফলত চীন আৰু জাপানৰ সম্পর্ক অধিক বেয়া হৈ পৰিছিল। জাপানৰ এই সামৰিক বাজেট বৃদ্ধিক চীনে কঠোৰ সমালোচনা কৰিছিল। ১৯৮৭ চনৰ ২ জানুৱাৰীত চীনৰ বৈদেশিক মন্ত্ৰালয়ৰ মুখ্যপাত্ৰই জাপানক সামৰিক বাহিনী সীমিতকৰণৰ বাবে আহ্বান জনাইছিল। তদুপৰি টাইবানৰ লগত থকা জাপানৰ ঘনিষ্ঠ সম্পর্কৰ বাবেও চীন-জাপান সম্পর্কত ফাঁট মেলা আৰুষ্ট হৈছিল। জাপানে টাইবানত অধিক বিনিয়োগ আৰুষ্ট কৰিছিল আৰু এই দুয়োখন দেশৰ মাজত বাণিজ্যিক বদ্ধুত অধিক সুদৃঢ় হৈ পৰিছিল। ইয়াৰ ফলত চীন আৰু জাপানৰ মাজৰ সম্পৰ্কৰ অৱনতি ঘটাইছিল; কাৰণ, টাইবান আছিল চীনৰ এক অন্যতম শক্ত। এনেদেৱে পূৰ্বৰে পৰা চলি অহা চীন আৰু জাপানৰ মাজৰ শক্তাপূৰ্ণ সম্পৰ্কই দিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ পাছত বদ্ধুতৰ কপ লৈছিল যদিও সুবিধা পালেই তেওঁলোকৰ মাজত ব্যৱধান আহি পৰিছিল।

(IV) চীনৰ লগত ভাৰতৰ সম্পৰ্ক (China's Relation with India):

চীনত প্ৰজাতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ সময়ত চীনে ভাৰতৰ প্রতি বিদেহী মনোভাব গ্ৰহণ কৰিছিল। কাৰণ, চীনে ভাৰতৰ নিৰপেক্ষ নীতি পছন্দ কৰা নাইল আৰু ভাৰতৰ প্রধানমন্ত্ৰী জৱাহৰলাল নেহেৰুক সাম্রাজ্যবাদৰ একনিষ্ঠ সেৱক' (A Royal Slave of

Impartialism) বুলিহে অভিহিত করিছিল। কিন্তু ভারতের নিরপেক্ষ নীতির বাবেই ভারতে চীনের নো প্রতিষ্ঠিত প্রজাতন্ত্রক স্থীরতি দিছিল। বাট্টসংঘের নিরাপত্তা পরিষদের সদস্য নাভৰ ক্ষেত্রে ভারতে চীনক সমর্থন জনাইছিল। কিন্তু ১৯৫০ চনত চীনে ত্বরিত সামরিক আক্রমণ চলোরা কার্যক ভারতে বাধা দিছিল আর এই বিবাদের শাস্তিপূর্ণ মীমাংসার বাবে আহুন জনাইছিল।

কোরিয়ার যুদ্ধের সময়ত ভারতে অংশগ্রহণ নকৰাত চীনে ভারতের প্রতি পূর্বৰ্ব মনোভাব সন্তোষ করিবলৈ বাধ্য হৈছিল। চীনে আনকি পথশীল নীতি ও গ্রহণ করিছিল, কিন্তু ১৯৫৯ চনের পৰা চীন আর ভারতের মাজত সীমা বিবাদ আবস্ত হৈছিল আর এই সংঘাত বাঢ়ি গৈ ১৯৬২ চনত চীনে ভারত আক্রমণ করিছিল। এই আক্রমণের পৰা পরবর্তী ত্বে বছৰলৈ চীন আর ভারতের সম্পর্ক ভাল হোৱা নাছিল।

১৯৭৬ চনের পৰা পুনৰ দুই দেশের মাজত সম্পর্কের উন্নতি হৈছিল। এইচোৱা সময়ের পৰা দুয়ো দেশের মাজত হোৱা প্রতিনিধিৰ বিনিময়ের ফলত বিভিন্ন সমস্যাৰ আলোচনা হৈছিল। ১৯৮৪ চনত দুয়ো দেশে আলোচনাৰ মাধ্যমেৰে সীমা বিবাদে অন্ত পেলাবলৈ বাজী হৈছিল। ১৯৮৭ চনেৰ নৱেহৰত দুই দেশের মাজত হোৱা আলোচনাৰ অন্ত সকলো বিবাদেৰে অন্ত পেলাইছিল। ১৯৮৮ চনেৰ ডিচেম্বৰত ভারতেৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী বাজীৰ গান্ধীয়ে বেইজিং ভ্ৰমণ কৰাৰ পাছত দুয়ো দেশেৰ মাজত অথবোতিক, বাণিজ্যিক, বৈজ্ঞানিক আৰু কাৰিকৰী উন্নয়নেৰ বাবে কেইবাখনো চুক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছিল। ১৯৯১ চনত চীনেৰ উপ-প্ৰধানমন্ত্ৰীয়ে ভারতেৰ লগত সীমাবিবাদ এলেকাৰ অন্ত পেলোৱাৰ আশ্বাস দিছিল।

(খ) কোরিয়াৰ যুদ্ধ (Korean War) :

বাট্টসংঘেই সন্মুখীন হোৱা সমস্যাসমূহৰ ভিতৰত এক উল্লেখযোগ্য সমস্যা আছিল কোরিয়াৰ সমস্যা। দিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ সময়লৈকে কোরিয়া জাপানৰ অধীনত আছিল। কিন্তু দিতীয় বিশ্বযুদ্ধত জাপানৰ পৰাজয় ঘটাত বাছিয়া আৰু আমেৰিকাই জাপানৰ পৰা কোৰিয়াৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰে। এই দুই শক্তিশালী বাট্ট ছেভিয়েট বাছিয়াই ৩৮ নং অক্ষবেখাৰ উন্তৰে আৰু পুঁজিবাদী বাট্ট আমেৰিকাই ৩৮ নং অক্ষবেখাৰ দক্ষিণে প্ৰভাৱ বিস্তৰ কৰে। এই দুয়োখন বাট্টই প্ৰথম অবস্থাত কোৰিয়াত এক গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছিল। কিন্তু এই দুয়োখন বাট্টই কোৰিয়াৰ নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰে কোনোধৰণৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিব পৰা নাছিল। সেয়েহে আমেৰিকাই কোৰিয়াৰ

বিষয়টো বাট্টসংঘৰ সাধাৰণ সভাত উত্থাপন কৰিছিল। আনহাতে বাছিয়াই সাধাৰণ সভাত প্ৰস্তাৱ দিছিল যে কোৰিয়াৰ পৰা বিদেশী সৈন্যবাহিনী অপসাৰণ কৰিব লাগে আৰু কোৰিয়াক বাট্টসংঘৰ সাধাৰণ সভাব সদস্য ভৰ্তি কৰিব লাগে। বাট্টসংঘই কোৰিয়াৰ ওপৰত বাছিয়াই উত্থাপন কৰা প্ৰস্তাৱ নাকচ কৰিছিল। কিন্তু বাছিয়াকে ধৰি অন্যান্য সমাজবাদী শক্তিসমূহে আপন্তি কৰা সত্ৰেও কোৰিয়াৰ নিৰ্বাচনৰ পৰ্যবেক্ষণ কৰিবৰ বাবে এখন অস্থায়ী পৰ্যবেক্ষণ আয়োগ গঠন কৰি দিছিল। ১৯৪৮ চনৰ মে' মাহত অনুষ্ঠিত নিৰ্বাচনৰ জৰিয়তে দক্ষিণ কোৰিয়াত এখন গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰৰ গঠন কৰা হৈছিল। আমেৰিকাৰ ছেছায়াত প্ৰতিষ্ঠিত এই গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰৰ নেতৃত্ব দিছিল ডাঃ ছিমেনে। দক্ষিণ কোৰিয়াৰ বাজধানী আছিল ছিউল। বাট্টসংঘৰ সাধাৰণ সভাই দক্ষিণ কোৰিয়াৰ এই গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰক দ্বীপুত্ৰ দিছিল। ইতিমধ্যে ১৯৪৮ চনতে ছেভিয়েট বাছিয়াই উন্তৰ কোৰিয়াত এক প্ৰজাতান্ত্ৰিক চৰকাৰৰ বাবে গণতান্ত্ৰিক গণ প্ৰজাতন্ত্ৰ (Democratic People's Republic) প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। ছেভিয়েট বাছিয়াৰ ছেছায়াত উন্তৰ কোৰিয়াত প্ৰতিষ্ঠিত এই চৰকাৰৰ মূৰবী আছিল কিম ইল চুঁ। উন্তৰ কোৰিয়াৰ বাজধানী আছিল পিয়ং খাঁ। এনেদৰেই ১৯৫০ চনত উন্তৰ কোৰিয়া আৰু দক্ষিণ কোৰিয়া নামৰ দুখন বাট্টৰ সৃষ্টি হৈছিল।

উন্তৰ কোৰিয়াৰ প্ৰজাতান্ত্ৰিক চৰকাৰ আৰু দক্ষিণ কোৰিয়াৰ গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ উভয়েই কোৰিয়াৰ সাৰ্বভৌমত দাবী কৰিছিল। উন্তৰ কোৰিয়াই শাস্তিপূর্ণ উপায়েৰে কোৰিয়াৰ একত্ৰীকৰণৰ ওপৰত শুক্ৰত আৰোপ কৰিছিল। কিন্তু দক্ষিণ কোৰিয়াই প্ৰয়োজনসাপোকে শক্তি প্ৰয়োগ কৰি ইলেও কোৰিয়াৰ একত্ৰীকৰণ বিচাৰিছিল। ১৯৫০ চনত দক্ষিণ কোৰিয়াই স্বাধীনতা ঘোষণা কৰাত কোৰিয়াৰ পৰিস্থিতি বেয়াৰফালে গতি কৰে। সেইখনি সময়তে উন্তৰ কোৰিয়াই ৩৮ নং অক্ষবেখাৰ অতিক্ৰম কৰাৰ অভিযোগ তুলি উন্তৰ কোৰিয়া আক্ৰমণ কৰে। দক্ষিণ কোৰিয়ায়ো সীমা অতিক্ৰম কৰাৰ অভিযোগ তুলি উন্তৰ কোৰিয়া আক্ৰমণ কৰে। এনেদৰেই ১৯৫০ চনত কোৰিয়াৰ যুদ্ধ আৰম্ভ হয়।

বাট্টসংঘই কোৰিয়াৰ যুদ্ধ অন্ত পেলাবৰ বাবে প্ৰচেষ্টা আৰম্ভ কৰে। আমেৰিকাৰ অনুৰোধমৰ্মে বাট্টসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদে কোৰিয়াৰ সমস্যাৰ ওপৰে পেলাবৰ উদ্দেশ্যে দুটা প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিছিল—

১। নিৰাপত্তা পৰিষদৰ প্ৰথম প্ৰস্তাৱত উল্লেখ কৰা হৈছিল যে উন্তৰ কোৰিয়াৰ আক্ৰমণে শাস্তি বিপ্লিত কৰিছে। সেয়েহে উন্তৰ কোৰিয়াৰ সৈন্যবাহিনী ৩৮ নং অক্ষবেখাৰ উন্তৰৰ ফালোনলৈ অপসাৰণ কৰিব লাগে। উন্তৰ কোৰিয়াৰ আক্ৰমণ প্ৰতিহত

করিবের বাবে বাস্ট্রসংঘর সকলো সদস্যবাহুই সহায় আগবঢ়াব লাগে। আনহাতে উত্তর কোরিয়ার প্রতি কোনোধৰণের সহায় আগবঢ়াব নালাগে।

২। দ্বিতীয় প্রস্তাব অনুসৰি উত্তর কোরিয়ার আক্রমণ প্রতিরোধ করিবের বাবে দক্ষিণ কোরিয়াক সকলোধৰণের সাহায্য দিব লাগে।

সেইছেরা সময়ত এছিয়ার প্রতিনিধি নিবাপত্তা পরিষদত নথকাব সুবিধা লৈ এই প্রস্তাব গ্রহণ কৰা হৈছিল। ফলত বাস্ট্রসংঘই আমেরিকাব সেনাধৰ্মক মেক আর্থাব নেতৃত্বত কোরিয়ালৈ এটা সৈন্যবাহিনী প্ৰেৰণ কৰে। বাস্ট্রসংঘৰ সেনাবাহিনীয়ে ৩৮নং অক্ষাংশ অতিক্রম কৰি উত্তৰ কোরিয়া আক্রমণ কৰাত ১৯৫০ চনের শেষবফালে চীন দেশেও এই যুদ্ধত নামি পৰে। এনে পৰিস্থিতিত বাস্ট্রসংঘৰ সাধাৰণ সভাই কোরিয়াৰ ওপৰত আক্রমণ চলোৱাৰ অপৰাধত চীন দেশৰ সৈন্যবাহিনীক উত্তৰ কোরিয়াৰ পৰা অপসাৰণ কৰাৰ দাবী জনাই প্রস্তাব উথাপন কৰে। কিন্তু এছিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ দেশসমূহে এই প্রস্তাব ঘোৰ বিৰোধিতা কৰে।

১৯৫০ চনৰ পৰা আৰুত হোৱা কোরিয়াৰ যুদ্ধ তিনি বছৰ ধৰি চলিছিল। এই যুদ্ধ আমেরিকাই সমাজবাদৰ বিৰক্তে কৰা এক যুদ্ধ হিচাপে অভিহিত কৰিব পাৰি। এই যুদ্ধকে আমেরিকাই সামুহিক নিবাপত্তাৰ (Collective Security) এক প্ৰলেপ দিবলৈ চেষ্টা চলাইছিল। কিন্তু প্ৰকৃত অৰ্থত এই যুদ্ধ আমেরিকাবহে যুদ্ধ আছিল। এই যুদ্ধত আমেরিকাব ভূমিকাক বহতো পশ্চিতে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰিছে। এইসকল লোকৰ মত অনুসৰি কোরিয়াৰ যুদ্ধত আমেরিকাই বাস্ট্রসংঘক হাথিয়াৰ হিচাপেহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কিন্তু এছিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ দেশসমূহৰ সবল স্থিতিয়ে আমেরিকাব পুত্ৰিবাদী সপোন ধূলিসাং কৰি দিয়ে। বিশেষকৈ চীনে বাস্ট্রসংঘৰ এই সিদ্ধান্তৰ বিৰক্তে উত্তৰ কোরিয়াক সহায় কৰিবলৈ যুদ্ধত নামি পৰিষ্ঠিল।

অৱশ্যেত ১৯৫০ চনত তিনি বছৰীয়া যুদ্ধৰ অন্ত পৰে। ১৯৫০ চনৰ জুলাই মাহত সাক্ষৰিত হোৱা এক যুদ্ধবিবৰিতিৰ চুক্তিমতে এই যুদ্ধ সমাপ্তিৰ ঘোষণা কৰা হয়। সেই চনৰ অন্ত সন্দৰণ চুক্তিমতে ৩৮নং অক্ষবেখা দুয়ো দেশৰ মাজৰ সীমা হিচাপে মানি লোৱা হয়। বাস্ট্রসংঘয়ো কোরিয়াৰ পৰা নিজৰ সৈন্যবাহিনী অপসাৰণ কৰে। কোরিয়াৰ সমস্যাৰ স্থায়ী সমাধানৰ বাবে ১৯৫৪ চনত জেনেভোত এখন বাজনেতিক সম্মিলনৰো আহান কৰা হৈছিল। কিন্তু এই সম্মিলনত উত্তৰ কোরিয়া আৰু দক্ষিণ কোরিয়াৰ মাজত হোৱা মতভেদৰ বাবে কোরিয়াৰ একত্ৰীকৰণ সন্তুষ্ট হোৱা নাছিল। তেতিয়াৰ পৰা কোরিয়াৰ একত্ৰীকৰণৰ প্ৰচেষ্টা অব্যাহত আছে।

২০০০ চনত কিয়াংয়াওত অনুষ্ঠিত শৰ্ম সম্মিলনৰ সময়ৰ পৰা উত্তৰ কোরিয়া আৰু দক্ষিণ কোরিয়াৰ পাৰম্পৰিক বৃজাবুজিৰ সম্পৰ্ক যথেষ্ট উন্নত হৈছিল।

(গ) ভিয়েটনাম (Vietnam) :

ভিয়েটনাম দক্ষিণ-পূব এছিয়াত অবস্থিত অৰহত এখন বাস্তু। এই বাস্তুখন একালত ফৰাচী উপনিৰেশ আছিল। কিন্তু ১৯৪০ চনত দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত এই ফৰাচী উপনিৰেশৰ পতন ঘটাত জাপানে ভিয়েটনাম জয় কৰে। কিন্তু জাপানে জয় কৰাৰ আগৰ পৰাই এছিয়াৰ অনান্য দেশৰ দনৈই ভিয়েটনামতো সাধীনতা সংগ্ৰাম আৰুত হৈছিল।

□ জাতীয় মুক্তি সংগ্ৰাম (Nationalist Liberation Movement) :

ভিয়েটনাম জাতীয় মুক্তি সংগ্ৰামৰ নেতৃত্বত দিছিল ডাঃ হো চি মিন নামৰ এজন কমিউনিষ্ট মতাদৰ্শৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত লোকে। ১৯৪১ চনত তেওঁ ভিয়েটনাম জাতীয় কংগ্ৰেছৰ আহান কৰিছিল আৰু তাতেই ভিয়েটনামী মুক্তি সংগ্ৰামী সৌগ (League for the Independence of Vietnam) প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল। ভিয়েটনামৰ মুক্তিৰ বাবে তেওঁলোকে এক নিবিদি সংগঠনৰ (Under-ground Organisation) সৃষ্টি কৰাৰ লগতে সামৰিক বাহিনীও গঠন কৰিছিল। দেশৰ সাধীনতাৰ বাবে গঠন কৰা এই বাহিনী ভিয়েটমিন (Viet Minh) নামেৰেও জনা গৈছিল। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধত জাপানে পৰায়বৰণ কৰাত ভিয়েটনামী সংগ্ৰামীসকলে ১৯৪৫ চনৰ ২২ আগস্টত হো চি মিনৰ নেতৃত্বত এক প্ৰজাতাত্মিক চৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।

□ ফ্ৰান্স-ভিয়েটনাম যুদ্ধ (French-Vietnam War) :

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ অন্তত ফৰাচীসকলে পুনৰ ভিয়েটনামত নিজৰ প্ৰতিপন্থি প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে তৎপৰ হৈ উঠিছিল। পুজিবাদী শক্তিসমূহে ফ্ৰান্সলৈ পূৰ্ণ সহযোগিতা আগবঢ়াইছিল। ফ্ৰান্সে ভিয়েটনাম পুনৰ অধিকাৰ কৰিবেৰ বাবে অভিযান আৰুত কৰে। সেই সময়ত ভিয়েটনামৰ সংগ্ৰামী নেতা হো চি মিনে ভিয়েটনামৰ পূৰ্ণ সাধীনতা দাবী তোলাৰ লগতে তনকিং (Tonking), আন্নাম (Annam) আৰু কোচিন-চীন (Cochin-China) প্ৰদেশ তিনিখনৰ একত্ৰীকৰণৰ দাবী উথাপন কৰিছিল। কিন্তু ফ্ৰান্সে হো চি মিনৰ এই দাবী অগ্ৰহ্য কৰি ভিয়েটনামক কেৱল ফ্ৰান্সৰ অধীনতহে স্বাধীনতা দিব (Freedom only within the French Union) বুলি ঘোষণা কৰিছিল। ফলত ফ্ৰান্স আৰু ভিয়েটনামৰ মাজত যুদ্ধ আৰুত হৈছিল।

১৯৪৬ চনৰ নৱেম্বৰত ফ্ৰান্সে হাইফণত বোমবৰ্ণণ কৰাৰ লগে ফ্ৰান্স

আর ভিয়েটনামের মাজত আনুষ্ঠানিকভাবে যুদ্ধ আবস্থা হয়। সেই চনের ডিচেম্বর মাহত ভিয়েটনামের সেনাপতি গিয়েন জিপায়ে ফ্রান্সের বিকল্পে যুদ্ধ ঘোষণা করে। ফ্রান্সে তেওঁনোকৰ অধীনত ভিয়েটনামের স্বাধীনতাৰ বাবে যি প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল, বাও ডায়ে (Bao Dai) সেই প্ৰস্তাৱত সমতি জনাই ফ্রান্সের লগত মোকাবিলা কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিছিল। সেয়েহে ফ্রান্সের অধীনত টনকিং, আঞ্চাম আৰু কোচিন-চীনক লৈ গঠিত প্ৰদেশৰ তেওঁক মূৰবী হিচাপে নিয়োগ কৰা হৈছিল। আমেৰিকা আৰু গ্রেট ব্ৰিটেইনে এই বাও ডাইৰ প্ৰশাসনক স্থীৰতি প্ৰদান কৰিছিল। আনহাতে ভিয়েটনামের অন্য অংশত হো-চি-মিনৰ নেতৃত্বত ভিয়েটমিন প্ৰশাসন চলি আছিল। চীন আৰু বাহিয়াই হো-চি-মিনৰ এই ভিয়েটমিন প্ৰশাসনক স্থীৰতি দিছিল। এমেদেৱে পুঁজিবাণী আমেৰিকা আৰু গ্রেট ব্ৰিটেইনৰ ছছ্ৰছায়াত বাও ডাইৰ প্ৰশাসন আৰু সমাজবাদী বাছিয়া আৰু চীনৰ সহযোগত হো-চি-মিনৰ ভিয়েটনামী মুক্তি সংগ্ৰামীসকলৰ মাজত যুদ্ধ অব্যাহত আছিল। আমেৰিকাৰ আৰ্থিক সাহায্য লাভ কৰি তথা আমেৰিকাৰ হেঁচাত পৰি ফ্রান্সে ভিয়েটনামত যুদ্ধ চলাই আছিল। কিন্তু বহুদিনীয়া যুদ্ধৰ অন্তত জয়ৰ কোনো আশা নেদেখি ফ্রান্সে ভিয়েটনামী সংগ্ৰামীসকলৰ লগত আপোচৰ বাবে আগ্ৰহী হৈ পৰিছিল। ১৯৫৪ চনত ভিয়েটনামের সেনাপতি গিয়েন জিয়াপে (Gien Giap) ফৰাছী বাহিনীক ভিয়েট বিয়েন ফুৰ যুদ্ধত (Battle of Dien Bien Phu) পৰাজিত কৰে। সেই চনে ৬ মে'ৰ দিনা হোৱা যুদ্ধত ভিয়েটনামী সংগ্ৰামী বাহিনীৰ হাতত ফ্রান্সের সামৰিক বাহিনী সম্পূৰ্ণকপে বিধ্বস্ত হয়। এই পৰাজয়ৰ পাছত ফ্রান্সে এই যুদ্ধৰ সমাপ্তি ঘোষণা কৰে। ভিয়েটনামের সমস্যাৰাজিৰ সমাধানৰ বাবে জেনেভাত এক আন্তৰ্জাতিক সমিলনৰ আহান কৰা হৈছিল।

□ জেনেভা বুজাপৰা, ১৯৫৪ চন (Geneva Agreement, 1954) :

১৯৫৪ চনৰ ২৩ এপ্ৰিলত জেনেভা সমিলনৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। লাওচ, ভিয়েটনাম আৰু কমোডিয়াৰ বিভিন্ন সমস্যা সমাধানৰ বাবে এই সমিলন অনুষ্ঠিত কৰা হৈছিল। এই সমিলনত কমোডিয়া, লাওচ, ভিয়েটনাম গণ প্ৰজাতন্ত্ৰ, ছেভিয়েট বাছিয়া, চীন প্ৰজাতন্ত্ৰ, ভিয়েটনাম, আমেৰিকা আৰু গ্ৰিটেইনৰ প্ৰতিনিধিয়ে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। এই সমিলনত কেইবাখনো বুজাপৰা চুক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছিল। এই সমিলনৰ প্ৰধান সিদ্ধান্তসমূহ আছিল—

(i) ভিয়েটনামক অস্থায়ীভাৱে দুভাগ কৰি উত্তৰ অংশত হো-চি-মিনৰ প্ৰশাসনক স্থীৰতি দিয়া হয়। আনহাতে দক্ষিণ অংশত আমেৰিকাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত এক পুতুলা চৰকাৰ স্থাপন কৰা হয়।

(ii) এক আন্তৰ্বাস্ত্ৰীয় কমিটীৰ পৰ্যবেক্ষণত দুয়োটা খণ্ডৰ একত্ৰীকৰণ ১৯৫৬ চনৰ ভুলাইৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ পাছত কৰাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হয়।

(iii) লাওচ আৰু কমোডিয়াৰ পৰা সকলো বিদেশী সামৰিক বাহিনী আঁতৰাই পঠেৰাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা হয়।

(iv) ভিয়েটনামৰ কোনো এটা খণ্ডতে বিদেশী সামৰিক ঘাটি স্থাপন নকৰাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হয়।

(v) কমোডিয়া, লাওচ আৰু ভিয়েটনামৰ পৰা ফৰাছী সৈন্যবাহিনী অপসাৰণ কৰা হ'ব।

(vi) লাওচ আৰু কমোডিয়াই কোনো বিদেশী সাহায্যৰ বাবে অনুৰোধ নকৰে।

(vii) লাওচ, ভিয়েটনাম আৰু কমোডিয়াৰ সাৰ্বভৌমত, স্বাধীনতা, একতা আৰু অখণ্ডতাক সন্মান জনোৱা হয়।

(viii) ভিয়েটনামৰ সমস্যাৰ নিয়ন্ত্ৰণ আৰু পৰ্যবেক্ষণ কৰিবৰ বাবে ভাৰত, পোলেণ্ড আৰু কানাডাক লৈ এখন আন্তৰ্বাস্ত্ৰীয় নিয়ন্ত্ৰণ কমিটী (International Control Commission) গঠন কৰা হয়।

(ix) জেনেভা সমিলনৰ কোনো সিদ্ধান্তৰ বিপৰীতে আমেৰিকাই যাতে কোনোধৰণৰ কাৰ্যকৰী ব্যৱস্থা হাতত নলয় তাৰবাৰে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা হয়।

□ জেনেভা সমিলনৰ পাছত ভিয়েটনাম (Vietnam after Geneva Agreement) :

জেনেভা সমিলনৰ আলোচনাত ভিয়েটনামৰ সমস্যা সমাধানৰ সভাৱনীয়তা প্ৰকট হৈ উঠিছিল। এই সমিলনৰ পাছত কমিউনিষ্টৰ নেতৃত্বত ভিয়েটনামৰ দুয়োটা খণ্ড একত্ৰি হোৱাৰ সন্তুষ্ণাই দেখা দিছিল। নিৰ্ধাৰিত সময়ৰ ভিতৰত ফ্রান্সে ভিয়েটনামৰ পৰা নিজৰ সৈন্যবাহিনীৰ অপসাৰণ কৰিছিল। কিন্তু হঠাৎ আমেৰিকাৰ প্ৰৰোচনাত পৰি দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ চৰকাৰে তাত নিৰ্বাচন পাতিবলৈ অস্থীকাৰ কৰে। দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ এই ডিয়েম প্ৰশাসনে আমেৰিকাৰ সহযোগত সামৰিক প্ৰস্তুতি আৰস্থা কৰে।

এনে অৱস্থাত দক্ষিণ ভিয়েটনামতো মুক্তি সংগ্ৰাম আৰস্থা হয়। উত্তৰ ভিয়েটনামৰ মুক্তি সংগ্ৰাম বাহিনীয়ে দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ মুক্তি সংগ্ৰাম বাহিনীৰ লগত যুক্ত হৈ ভিয়েটনামক বিদেশী শক্তিৰ কৰলৰ পৰা মুক্ত কৰি তাত জাতীয় চৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ চেষ্টা অব্যাহত বাখে। বাছিয়া আৰু চীন দেশো পৰোক্ষভাৱে ভিয়েটনামী সংগ্ৰামীসকলৰ লগত জড়িত হৈ পৰে। আমেৰিকাই উত্তৰ ভিয়েটনামক বশীভূত কৰিবৰ বাবে ১৯৬৫

চনের পরা মুকলি যুদ্ধত অবরৌপ্ত হয়। আমেরিকাই বিপুল অস্ত্র-শস্ত্র, মারণাদ্রু আৰু বিশাল সৈন্যবাহিনী ব্যবহাব কৰি ভিয়েটনামত যুদ্ধ চলাই যায়। বিশ্বের সকলো দেশে আমেরিকার এই কার্য বন্ধ কৰিবৰ বাবে জনোৱা আছান উপেক্ষা কৰি আমেরিকাই ভিয়েটনামত আক্ৰমণ অব্যাহত বাবে। আমেরিকার এনে কাৰ্যত অতীষ্ঠ হৈ বিশ্বে বিভিন্ন দেশে ভিয়েটনামৰ মুক্তি সংগ্ৰামৰ প্ৰতি সমৰ্থন আৰু সাহায্য আগবঢ়ায়। আনকি আমেরিকা যুক্তবাটুতো আমেরিকার এই ভিয়েটনাম যুদ্ধৰ বিকদে জনমত গঢ়ি উঠিবলৈ আৰম্ভ কৰে। অবশ্যেত কেইবাবছৰ ধৰি চলা যুদ্ধৰ অন্তত আমেরিকাই ভিয়েটনামৰ পৰা নিজৰ সৈন্যবাহিনী আঁতৰাই অনাৰ বাবে মাস্তি হয়। এই ভিয়েটনামৰ যুদ্ধত বহু হেজাৰ মানুহৰ মৃত্যু হোৱাৰ লগতে বহু সা-সম্পত্তি নষ্ট হয়।

□ ভিয়েটনাম সমস্যা সমাধানৰ বাবে গ্ৰহণ কৰা প্ৰচেষ্টাসমূহ (Efforts to Solve Vietnam Problem) :

১৯৬৫ চনে ডিচেম্বৰ মাহত আমেরিকাই বোমাবৰ্যণ বন্ধ কৰিছিল আৰু ভিয়েটনাম সমস্যাৰ সমাধানৰ বাবে আগ্ৰহী হৈ উঠিছিল। কিন্তু উত্তৰ ভিয়েটনামে চৰ্ত দিছিল যে দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা সকলো দেশৰ সামৰিক বাহিনী অপসাৰণ কৰাৰ পাছতহে শাস্তি আলোচনা কৰা হ'ব। তদুপৰি এই আলোচনাত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ জনসাধাৰণৰ প্ৰতিনিধিৰে থাকিব পাৰিব।

১৯৬৬ চনেৰ এপ্ৰিল মাহত আমেরিকার চিনেটেব মেনচফিল্ডে (Senatari Mansfield of U.S.A.) আমেরিকা, চীন, উত্তৰ ভিয়েটনাম আৰু দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ মাজত মুখানুখি আলোচনাৰ বাবে প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল। কিন্তু উত্তৰ ভিয়েটনামৰ প্ৰশাসনে এই প্ৰস্তাৱ নাকচ কৰিছিল।

১৯৬৭ চনেৰ মাৰ্চ মাহত বাট্টসংঘৰ সচিবপ্ৰধানে ভিয়েটনামৰ যুদ্ধবিবৰিতিৰ বাবে জেনেভাত নতুনকৈ আলোচনা কৰিবৰ বাবে এক সমিলন আয়োজন কৰাৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। আমেরিকাই এই পৰিকল্পনাক আদৰণ জনাইছিল। কিন্তু ভিয়েটনামে কৈছিল যে অন্য দেশৰ আভাস্তুৰীণ বিষয়ত হস্তক্ষেপ কৰাৰ বাট্টসংঘৰ কোনো অধিকাৰ নাই। সেয়েহে ভিয়েটনামৰ আভাস্তুৰীণ বিষয়ক লৈ বাট্টসংঘই জেনেভাত সমিলনৰ আয়োজন কৰাৰ প্ৰস্তাৱ উত্তৰ ভিয়েটনামে নাকচ কৰিছিল।

১৯৬৮ চনেৰ মাৰ্চত আমেরিকার বাট্টপতি জনচুন উত্তৰ ভিয়েটনামত বোমাবৰ্যণ বন্ধ কৰিবৰ বাবে বাট্টসংঘৰ সামৰিক বাহিনীক আছান জনাইছিল। সেই চনৰে ৩ এপ্ৰিলত উত্তৰ ভিয়েটনামৰ প্ৰশাসনে শাস্তি আলোচনাৰ বাবে আগবঢ়াঢ়ি অহা আমেরিকার

প্ৰতিনিধিবৰ্গক সাক্ষাৎ কৰাৰ মতপোষণ কৰিছিল। উত্তৰ ভিয়েটনামৰ এনে সিদ্ধান্তই ভিয়েটনাম যুদ্ধ অন্ত পৰাৰ সন্তোৱনা আনি দিছিল। ১৯৬৮ চনে ১৩ মেত আমেরিকাৰ হেবিমেন (Harriman & U.S.A) আৰু উত্তৰ ভিয়েটনামৰ থাই (Thay of North Vietnam) শাস্তি আলোচনাত মিলিত হৈছিল। কিন্তু দুয়োপক্ষৰ আঁকোৰগোজ মনোভাৱৰ বাবে এই শাস্তি আলোচনা সফল হোৱা নাছিল।

১৯৬৯ চনে মে' মাহত আমেরিকার বাট্টপতি নিক্সনে (President Nixon of U.S.A.) ভিয়েটনাম সমস্যা সমাধানৰ বাবে এক আঠদফীয়া শাস্তি আঁচনি (Eight Point Peace Plan) প্ৰস্তুত কৰিছিল। এই আঁচনি অনুসৰি বাৰমাহৰ ভিতৰত পৰ্যায়ক্ৰমে দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা বিদেশী সৈন্য অপসাৰণৰ পৰামৰ্শ দিয়া হৈছিল। যুদ্ধবিবৰিতিৰ পৰ্যবেক্ষণৰ বাবে এক আঙ্গুৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যবেক্ষণ কমিটি গঠনৰো পৰামৰ্শ দিয়া হৈছিল। এই আঁচনিত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ মুক্তি নিৰ্বাচন আৰু যিমান পাৰি সোনকালে যুদ্ধবন্দীসকলক মুকলি কৰি দিয়াৰ পৰিকল্পনাও সমিবিষ্ট কৰা হৈছিল। কিন্তু উত্তৰ ভিয়েটনামে দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা বিনার্চে আমেরিকাৰ সৈন্যবাহিনীৰ অপসাৰণৰ দাবী তুলিছিল। সেয়েহে এই আঁচনি সফল নহ'ল।

১৯৬৯ চনে জুনত দক্ষিণ ভিয়েটনামত এক অস্থায়ী বৈপ্লাবিক প্ৰশাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। কিন্তু আমেরিকা আৰু দক্ষিণ ভিয়েটনামে এই প্ৰশাসনক অবৈধ বুলি অভিহিত কৰাৰ মাজতে স্থীৰতি দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে।

১৯৬৯ চনে ছেপ্টেম্বৰ মাহত ভিয়েটনামী সংগ্ৰামী নেতা হো-চি-মিনৰ মৃত্যু হৈছিল। তেওঁৰ মৃত্যুৰ পাছত এখন ছাৰিছজনীয়া কমিটিয়ে ভিয়েটনাম মুক্তি সংগ্ৰামৰ দায়িত্ব লৈছিল আৰু এই জাতীয় মুক্তি সংগ্ৰাম অব্যাহত বাখিছিল।

১৯৭০ চনে ডিচেম্বৰত আমেরিকাৰ বাট্টপতি নিক্সনে ১৯৭০ চনৰ ভিতৰত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা পঞ্চাশ হেজাৰ আমেৰিকান সৈন্য অপসাৰণ কৰাৰ সিদ্ধান্ত লৈছিল। তদুপৰি ১৯৭২ চনে ভিতৰত আৰাসিক বাহিনী বন্ধ কৰাৰো সিদ্ধান্ত লৈছিল। কিন্তু বাস্তৰত এই সিদ্ধান্তসমূহ কাৰ্য্যকৰী কৰা নহ'ল।

১৯৭০ চনত আমেরিকাৰ বাট্টপতি নিক্সনে ভিয়েটনামৰ সমস্যা সমাধানৰ বাবে এক পাঁচদফীয়া আঁচনিৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল—

- (i) আন্তৰ্জাতিক পৰ্যবেক্ষণৰ দ্বাৰা যুদ্ধবিবৰতি।
- (ii) উত্তৰ ভিয়েটনাম, দক্ষিণ ভিয়েটনাম, লাওৎ আৰু কম্বোডিয়াৰ সমস্যাৰাজিৰ আলোচনাৰ বাবে পেৰিছত শাস্তি আলোচনা।
- (iii) আমেরিকাৰ সৈন্যবাহিনী অপসাৰণ।

- (iv) দক্ষিণ ভিয়েটনামের লোকসকলের আশা-আকাংক্ষার বাজনৈতিক সমাধান।
 (v) দুয়োপক্ষই যুদ্ধবন্দীসকলক চর্তবিহীনভাবে সোনকালে মুকলি করি দিয়া।
 কিন্তু আমেরিকার এই আঁচনি ভিয়েটনামে নাকচ করে।

১৯৭৩ চনের ২৪ জানুয়ারীত উত্তর ভিয়েটনামে হানয়ের পৰা আৰু আমেরিকাই বাঞ্ছিংটন চহৰের পৰা একে সময়তে যুদ্ধবিবৃতিৰ বাবে সম্মত হোৱাৰ কথা ঘোষণা কৰিছিল। ১৯৭৩ চনের ২৮ জানুয়ারীৰ পৰা এই যুদ্ধবিবৃতি কাৰ্য্যকৰী হ'ব বুলিও দুয়োপক্ষই ঘোষণা কৰিছিল। আমেরিকাই যুদ্ধবিবৃতি আৰম্ভ হোৱাৰ যাঠি দিনৰ ভিতৰত দক্ষিণ ভিয়েটনামত থকা আমেরিকার সৈন্য তাঁতৰাই নিব বুলি ঘোষণা কৰিছিল। উত্তর ভিয়েটনামেও আমেরিকার সকলো যুদ্ধবন্দীক মুকলি কৰি দিব বুলি ঘোষণা কৰিছিল।

১৯৭৩ চনের ২৭ জানুয়ারীত পেৰিছত ভিয়েটনাম যুদ্ধবিবৃতি বুজাপৰাত (Vietnam Cease-fire Agreement) আনুষ্ঠানিকভাবে স্বাক্ষৰ কৰা হয়। এই বুজাপৰা চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰা দেশসমূহ আছিল আমেরিকা, উত্তর ভিয়েটনাম আৰু দক্ষিণ ভিয়েটনাম। এই চুক্তিৰ প্ৰধান চৰ্তসমূহ আছিল—

- (i) অনিৰ্দিষ্ট কাললৈ যুদ্ধবিবৃতি ঘোষণা।
- (ii) যুদ্ধবিবৃতিৰ যাঠিদিনৰ ভিতৰত আমেরিকার সকলো যুদ্ধবন্দীক মুক্তি।
- (iii) যাঠি দিনৰ ভিতৰত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা আমেরিকার সামৰিক বাহিনীৰ অপসাৰণ।
- (iv) যুদ্ধবিবৃতি চুক্তি স্বাক্ষৰৰ ত্ৰিচ দিনৰ ভিতৰত এই চুক্তিক স্বীকৃতি দিবৰ বাবে যুদ্ধ অন্ত পৰাৰ নিশ্চয়তা দানৰ বাবে আৰু শান্তি অটুট ৰখাৰ বাবে এক আন্তঃবাস্তুয় সন্মিলনৰ আহান কৰা।
- (v) দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ আভ্যন্তৰীণ ক্ষেত্ৰত হস্তক্ষেপ কৰি সামৰিক বাহিনী প্ৰেৰণৰ পৰা আমেরিকা বিৰত থকা।
- (vi) আমেরিকা আৰু অন্যান্য বিদেশী শক্তিসমূহে যাঠি দিনৰ ভিতৰত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা নিজ নিজ সামৰিক ঘাটি উৎখাত কৰা।
- (vii) আন্তঃবাস্তুয় পৰ্যবেক্ষকৰ উপস্থিতিত উচিত, মুক্ত আৰু গণতান্ত্ৰিক নিৰ্বাচনৰ জৰিয়তে দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ বাজনৈতিক ভৱিষ্যৎ নিৰ্ণয় কৰা।

এই পেৰিছ চুক্তিৰ চৰ্তসমূহ কাৰ্য্যকৰীকৰণৰ বাবে চাৰিখন আন্তঃবাস্তুয় কমিটী গঠন কৰা হৈছিল। এই কমিটী চাৰিখন হ'ল—

- (i) ইণ্ডো-চীনৰ ওপৰত আন্তঃবাস্তুয় সন্মিলন (International Conference)

ence on Indo-China)।

(ii) আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নিয়ন্ত্ৰণ আৰু পর্যবেক্ষণ কমিটী (International Commission of Control and Supervision)।

(iii) চারিপক্ষীয় যুটীয়া সামৰিক আয়োগ (Four-Party Joint Military Commission)।

(iv) দ্বিপক্ষিক যুটীয়া সামৰিক আয়োগ (Two-Party Joint Military Commission)।

এই চুক্তি অুসৰি আমেৰিকাই দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পৰা নিজ সৈন্যবাহিনী অপসাৰণ কৰাত দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ পুতলা চৰকাৰে ভিয়েটনাম মুক্তি সংগ্ৰাম প্ৰতিৰোধ কৰিবলৈ ব্যৰ্থ হয়। সেয়েহে ১৯৭৬ চনৰ জুনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ পাছত দক্ষিণ ভিয়েটনামে একত্ৰীকৰণত সন্মতি দিয়ে। ইয়াৰ দ্বাৰা ১৯৭৬ চনত উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ভিয়েটনামৰ একত্ৰীকৰণ হয় আৰু হো-চি-মিনৰ সপোন বাস্তৱত কৰ্পায়িত হয়।